

Biotopkrav i Kvismaren

Jan Sondell

Bakgrund

I början av 1970-talet började Föreningen Kvismare Fågelstation att aktivt arbeta med naturvårdsfrågorna i Kvismaren. Den största insatsen gjordes kanske 1982 då föreningen ansvarade för anläggandet av Rysjön. Under en 40-årsperiod har alltså föreningen genomfört olika naturvårdande åtgärder och samlat kunskaper om parkisk naturvård i Kvismarområdet.

Nu har länsstyrelsen i Örebro län och Örebro kommun i samarbete med naturvårdsverket påbörjat omfattande restaureringsarbeten i Kvismaren (Sondell 2005). Föreningen ser mycket positivt på detta arbete och vill givetvis medverka med krav, önskemål och kunskaper både av principiell natur och specifikt för olika delområden i Kvismaren.

Eftersom planerna nu är att genomföra restaureringsarbeten i hela Kvismarområdet är det viktigt att ställa krav på vilka fågelarter man vill gynna och vilken blandning av vatten- och vegetationsförhållanden man vill ha för att skapa en så nära optimal miljö som möjligt. Nedan sammanfattas preliminärt FKF:s krav och önskemål – de tål att diskuteras närmare det kommande året! Vi börjar på årsmötet 2007! För en fullständig version av *Biotopkrav i Kvismaren*, se

<http://www.kvismaren.org/uploads/smartsection/1171543860.pdf>

Arealer

Kvismaresjöarna omfattar ca 750 ha våtmark inom och i anslutning till reservatet. Önskvärt vore att inkorporera ytterligare ca 100 ha angränsande marker främst för att öka variationen i marknivåer. Den aktuella arealen är uppdelad på minst nio hydrologiskt skilda delar, fyra i Västra och fem i Östra Kvismaren. I dessa områden kan vattnet regleras enskilt eller

inte alls. Inom området bör finnas vattendjup från 0 till ca 100 cm väl representerade.

Delområden med hänsyn till önskade vattennivåer

I tabell 1 redovisas tre principiella biotyper med hänsyn till vattendjupen i de mera låglänta delarna. Angivna vattendjup kan också uttryckas som vattenstånd över 22,0 m ö h, vilket ungefär är den nivå på vilken sjöbottenarna ligger i hela Kvismaren. I områden med nivåskillnader ska en naturlig övergång mellan olika marktyper eftersträvas.

Fågelarter som ska gynnas

Nyligen har en utredning presenterats (Widemo 2006) som anger behov av areal för att uppnå ett önskvärt antal häckande par av en rad rödlistade våtmarksarter, främst på havsstrandängar i Sverige. De rödlistade arterna kan dock anses vara indikatorer för en rad andra arter med krav på liknande biotoper. I tabell 2 redovisas vilka lite mer sällsynta arter eller artgrupper som gynnas på inlandslokaler av olika fuktighetsförhållanden. De grunda sjöområdena får inte torka ut helt. Även i blöt madmark ska finnas fuktiga områden under torrsomrar. I grunda sjöområden ska rovfisk ha tillträde på våren för lek.

I tabell 3 redovisas ungefärliga arealer i Kvismaren av olika marktyper efter här föreslagen restaurering med hänsyn till vattendjup enligt tabell 1.

Vegetationskvalitet och vegetationsstruktur

Stora ytor med ensartad vegetation måste undvikas vid restaurering. Nyckelord är fragmentering och mosaik. Bryn eller mosaiker mellan olika vegetationstyper ska eftersträvas. Störningar i vegetationssuccessionerna ska

löpande åstadkommas. Primära vegetationsstadier ska gynnas på bekostnad av klimaxstadier. Störningar kan åstadkommas med hjälp av isgång och islyftning, betning, slåtter, fräsning eller plöjning. Gräs- och starrvegetationen ska variera fläckvis mellan 5 och 25 cm i höjd. Flera olika varianter av bete och slåtter bör förekomma:

1. Bete med nötkreatur av ”lätta” raser, typ Angus, Highland Cattle etc.
2. Enbart slåtter omkring 15 juli. Höet skall bärgas.
3. Slåtter med efterbete
4. Bete med efterslåtter
5. Vissa fällor lämnas obrukade året efter mer intensiv hävd

Ett led i variationen är att betesfällorna inte bör överstiga tjugo (20) hektar med samma typ av hävd. I Västra Kvismaren (område 3) bör t ex fyra fällor kunna arrangeras av vilka minst en enbart bör slåttas per år. Olika typer av hävd bör variera mellan fällorna enligt ett år från år rullande schema. En skötselmetod kan vara att man, främst i ett område med högre våtmarksvegetation (t ex område 4)

fräser eller plöjer 10-20 % av arealen i varierande stråk och mönster för att förbättra vegetationsmosaiken.

Det är viktigt att behålla tillräckliga ytor med bladvass vid restaureringen. Grågässens (och kreaturens) expansion innebär att vassen hotas av att helt betas ner inom vissa områden. Ett minimikrav bör vara att minst sammanlagt ca 150 ha bladvass bör bibehållas i Kvismaren fördelat på ca 10 större delområden. Därtill kommer bladvass längs diken och även i smärre ruggar.

I samband med restaureringen tenderar lövskog och buskområden på fuktig mark att bli en bristfaktor. Fortfarande finns skog och buskar i vissa delar. Dessa ytor bör inte minskas ytterligare utan istället tillåtas växa upp och sluta sig.

Referenser

- Widemo, F. 2006. Bristanalys för rödlistade våtmarksfåglar. Beslutsunderlag till jordbruksverket.
- Sondell, J. 2005. Stor naturvårdsatsning i Kvismaren. Fåglar i Kvismaren 20:30–32.

Tabell 1. Olika principiella typer av våtmarksområden med hänsyn till vattendjup och skötselalternativ för dessa. Se också figur 1. Vattenståndet 100 cm indikerar kortvariga (vår)översvämningar.

Typ av mark	Vårvatten	Sommarvatten	Restaurerings- och skötselåtgärder
A Grund sjö	(100) 75 cm	50 - 20 cm	Restaurering, typ Rysjön per 15 år
B Blöt madmark	(100) 50 cm	30 - 5 cm	Gölar (fräsning) samt bete eller slåtter
C Fuktig madmark	(100) 20 cm	10- 0 cm	Bete och/eller slåtter

Tabell 2. Marktyp och mest gynnade ovanligare arter uppdelade på den öppna marken respektive bryn av bladvass och busk- eller trädvegetation.

Typ av mark	Mest gynnade ovanliga häckfåglar		Summa arter som gynnas
	På öppna ytor	I vass och buskar/träd intill	
A Grund sjö med liten fiskförekomst	Simänder, dykänder, svart-hake, smådopping, gråhakedopping, dvärgmå, svarttärna	Häckningsplatser för simänder och dykänder. Trastsångare, rördrom, brun kärrhök, vassångare, rörsångare	> 20
B Blöt madmark	Skedand, årtä, vattenrall, småfläckig sumphöna	Näktergal, rosenfink, pungmes, flodsångare, sävsångare	> 10
C Fuktig madmark	Tofsvipa, brushanne, rödbena, enkelbeckasin, gulärta, jorduggla	Buskskvätta, gräshoppsångare, mindre hackspett, kärrsångare	> 10

Vy över de restaurerade delarna av Västra Kvismaren i januari 2007. Södra RysjövalLEN är röjd och sjöbotten är bearbetad. Foto: Bo Nielsen.

Tabell 3. Uppskattade arealer i hektar per delområde för beskrivna marktyper och önskad vattenregim. Totalt är arealen ca 750 ha.

Område	A Grund sjö	B Blöt mad- mark	C Fuktig mad- mark	Övrig (skogs)mark
1 Rysjön, V Kvismaren	75	5	5	
2 Norra V Kvismaren			20	5
3 Västra V Kvismaren		10	90	
4 Nyängen		40	10	
5 Fågelsjön, Ö Kvis- maren	80	5	5	
6 Öster om Fågelsjön			20	
7 Hammarsjön, Ö Kvis- maren	250	10	5	50
8 Ö Hammarmaden		5	15	
9 V Hammar- & Killing- emaden		20	30	
Summa	405	95	200	55